

Georg Kühlewind Alapítvány

Kilencvenkilencedik hírlevél

Alapítványunk **99. hírlevelében** Nicolaus Cusanus *Az együgyű a bölcsességről* [*Idiota de sapientia*] című kétrészes műve első részét olvashatják, mely a Vigilia Kiadónál jelent meg 2021-ben. Az itt olvasható szöveget a kiadó engedélyével, a fordító **Bakos Gergely** alapos jegyzetanyagának csupán egy-két megjegyzésével tesszük közzé. A kiadvány a Vigilia Kiadó boltjaiban még kapható. A fordító és jegyzetíró a könyv *Bevezetésében* így ír:

„Az *Idiota de sapientia* első könyvét a szerző 1450 július 15-én Rietiben, a másodikat pedig ugyanazon esztendő augusztus 7-én és 8-án Fabrianóban írta meg. E két könyvecskéből álló párbeszéd igazi ízelítő Nikolaus bölcséleti teológiájából, alkalmas bevezető Cusanus gondolkodásába.”

Fenyő Ervin

*

Nikolaus Cusanus

(1401-1464)

Az együgyű a bölcsességről

Fordította és jegyzetekkel látta el:

Bakos Gergely

Első könyv

Egyszer a római fórumon egy szegény, együgyű ember találkozott egy igen gazdag szónokkal. Barátságos mosollyal az ajkán így szólította meg a szónokot:

– Bámulom önhittegedet: miközben számtalan könyvet tanulmányozva folyton olvasással merítet ki magadat, ez mégsem tesz téged szerényné. Bizonyosan azért nem, mert „*e világ bölcsessége*” – amiről azt hiszed, hogy felülmúlsz benne másokat – „*Isten előtt balgaság*”, és ezért „*fölfuvalkodottá tesz*”. Az igazi tudástól azonban szerény leszel. Azt szeretném, hogy erre törekedj, mivel az öröm kincstára benne található.

Szónok: – Hogy merészeled, te szegény, együgyű s teljességgel tudatlan ember, így lefitymálni a könyvek tanulmányozását? Pedig anélkül senki előbbre nem juthat!

Együgyű: – Nem merészség indított engem szólásra, tisztelt szónok uram, hanem az önzetlen szeretet. Hisz látom, hogy a bölcsesség keresésének szenteled magadat, ám sok hiábavaló fáradságot vállalasz. Ha képes volnék téged ettől visszatartani, úgy, hogy hibádat átgondoljad, úgy vélem, a csapdából megszabadulva örvendeznél megmeneküléseden. A tekintélyek véleménye iránt táplált tisztelet vonzott magához téged, akár egy természetétől szabad, kötőfékkal mégis jászolhoz odakötött lovat, amelyik csak azt fogyasztja, amit eléje tesznek. Szellemed ugyanis az írók tekintélyéhez kötve nem természetes, hanem számodra idegen eledelből táplálkozik.

Szónok: – Ha a bölcsességet tápláló eledel nem a bölcsek könyveiben, akkor hát hol másutt található?

Együgyű: – Nem állítom, hogy ott nincsen belőle. Hanem azt, hogy a bölcsesség természetes helye nem a könyv. Azok ugyanis, akik először vállalkoztak arra, hogy a bölcsességről írjanak, nem a könyvekből nyert tápláléktól gyarapodtak. Hiszen akkor még nem léteztek könyvek. Hanem a természetes eledel vezette el őket a tökéletes férfiúságra. Ily módon pedig jóval előbbre jutottak a bölcsességben azoknál, akik úgy hiszik, könyvek révén haladnak előre.

Szónok: – Ámbár esetleg könyvek tanulmányozása nélkül is lehet tudni valamit, a nehéz és magasztos dolgok azonban semmiképp sem ismerhetők meg. Hisz a tudomány fokozatosan, az egyes ismeretek hozzáadása révén növekedett.

Együgyű: – Épp erről beszéltem: téged a tekintély vezet, és pedig egyúttal félrevezet. Valaki ugyanis valamikor leírta, te pedig hiszel a leírt szónak. Én azonban azt mondom neked, hogy „*a bölcsesség kint kiált a tereken*”. Mégpedig azt kiáltja hangosan, hogy ő maga „*igen nagy magasságokban*” lakozik.

Szónok: – Úgy hallom, együgyű létedre bölcsnek véled magad.

Együgyű: – Talán épp ez a különbség köztünk: te magad tudósnak véled, bár nem vagy az, ezért hivatkozol. Én azonban ismerem együgyű voltomat, ezért vagyok szerényebb. Ebben talán nálad kiműveltebb vagyok.

Szónok: – Együgyű létedre hogyan juthattál el tudatlanságod fölismerésére?

Együgyű: – Nem a te könyveidből, hanem Isten könyveiből.

Szónok: – Melyek azok?

Együgyű: – Melyeket saját ujjával írt.

Szónok: – Ezek pedig hol vannak?

Együgyű: – Mindenütt.

Szónok: – Tehát e fórumon is?

Együgyű: – Hát persze. Mondtam már, hogy a bölcsesség „*a tereken*” kiált.

Szónok: – Tudni szeretném, miként.

Együgyű: – Ha világosan látnám, hogy nem vagy a kíváncsiskodás szenvedélyének rabja, nagy dolgokat tárnék föl előtted.

Szónok: Egy kis idő alatt képes vagy ízelítőt adni abból, amire készülsz?

Együgyű: – Igen.

Szónok: – Kérlek, vonuljunk tehát vissza e közeli borbélyüzletbe. Itt leülünk, így nyugodtabban beszélhetsz.

Tetszett az ötlet az együgyűnek. Belépve pedig a helyiségbe, tekintetüket a fórum felé fordították, majd az együgyű így kezdte meg beszédét:

– Amint imént mondtam – tudniillik, hogy a bölcsesség „*a tereken*” kiált, s hogy azt kiáltja: „*a legmagasabb magasságokban*” lakozik –, azt a következőképpen igyekszem megmutatni neked. Először is mondd meg nekem: mit látsz, mi történik a fórumon?

Szónok: – Látom, hogy ott pénzt számolnak, egy másik sarokban árukat tesznek mérlegre, szemközt pedig olajat és egyéb dolgokat mérnek.

Együgyű: – Ezek azon értelem művei, amelynek köszönhetően az emberek felülmúlják az állatokat. Hiszen az állatok sem számolni, sem súlyt mérlegelni vagy más egyebet mérni nem tudnak. Figyelj most, szónok uram: mondd meg, mindezek mi által, miben és miből történnek?

Szónok: – A különbségtétel által.¹

Egyszerű: – Helyesen mondd. A különbségtevés pedig mi által történik? Nemde az egység révén számolunk?²

Szónok: – Éspedig hogyan?

Egyszerű: – Nemde egyszer egy az egy, és kétszer egy az kettő, háromszor egy az három, és így tovább?

Szónok: – Így van.

Együgyű: – Tehát minden egyes szám az egység révén keletkezik?

Szónok: – Úgy tűnik, igen.

Együgyű: – Amint tehát az egy a számolás princípiuma, úgy a mérleg legkisebb súlyegysége a súly mérésének, a legkisebb mértékegység pedig a mérésnek a princípiuma. Azt

¹ A *discretio* a megkülönböztető értelem, a ráció és minden tudomány alapelve.

² Püthagoreus eredetű fölfogás szerint az egy, az egység (*unum*) maga nem szám, hanem a szám(olás) alapelve, alapja és eredete (*princípium*): minden (pozitív egész) szám ennek segítségével nyerhető.

a súlyegységet unciának, a mértékegységet pedig petitumnak hívjuk³. Nemde amint az egy által számolunk, úgy az unciával mérlegelünk és a petitummal mérünk? Amint ugyanis az egyből van a számolás, az unciából a súlymérés, a petitumból a mérés. Ugye, így van?

Szónok: – Persze.

Együgyű: – Az egységet azonban minek a révén érjük el? Mi által az unciát? S mi által a petitumot?

Szónok: – Nem tudom. Azt azonban tudom, hogy az egység nem érhető el a szám segítségével. Hiszen a szám léte az egység után következik, ugyanígy az uncia sem érhető el súlymértékkal, sem a petitum mértékkal.

Együgyű: – Nagyon helyesen beszélsz, szónok uram. Amint ugyanis az egyszerű előbb létezik az összetett természetűnél, úgy az összetett természeténél fogva későbbi. Ezért az összetett nem lehet mértéke az egyszerűnek, hanem fordítva van. Innen megértheted, hogyhogya nem lehetséges elérni számmal azt, ami által, amiből s amiben minden számlálhatót számolunk. Azt pedig, amiből és amiben minden mérhető súlyút mérünk, nem érhetjük el súlymértékkal. Hasonlóképpen az sem érhető el mérték révén, ami által, amiből és amiben minden mérhetőt mérünk.

Szónok: – Ezt világosan látom.

Együgyű: – A bölcsességnek e tereken fölhangzó kiáltását vidd át a nagy magasságokba, ahol a bölcsesség lakozik! Így sokkal élvezetesebb dolgokat fogsz fölfedezni, mint összes igencsak díszes könyvedben.

Szónok: – Ha nem fejtetted ki, nem értem, mire gondolsz.

Együgyű: – Nem mondhatom el, kivéve, ha őszinte vágyból kérted ezt. Hisz bölcsesség titkait csak úgy akárkinek föltárni nem szabad.⁴

Szónok: – Nagyon szeretnék meghallgatni téged. E kis dolgok fölszították bennem az érdeklődés vágyát. Ugyanis amiket már előhoztál, valami nagynak jövetelét hirdetik. Kérlek tehát, folytasd, amit elkezdted!

Együgyű: – Nem tudom, vajon szabad-e ily nagy titkot fölfedni, s ily nagy mélységet könnyűként fölmutatni. Mégsem tudom visszafogni magamat attól, hogy tetszésedre tegyek. Lám, testvér: a legteljesebb bölcsesség annak ismerete, hogy a már említett hasonlatban az elérhetetlent elérhetetlen módon érjük el.

Szónok: – Különös, egymással össze nem illő dolgokról szólsz!

Együgyű: – A következő miatt nem szabad a rejtett dolgokat mindenkivel közölni: mivel, mikor föltárták azokat, össze nem illőnek tűnnek. Csodálkozol azon, hogy egymással ellentmondó dolgokat mondtam neked. Ha tovább hallgatsz, meg fogod ízlelni az igazságot. Azt mondom ugyanis, hogy amit már előbb az egységről, az unciáról és a petitumról mondtam, azt ugyanígy állítanunk kell mindenek princípiumáról. Mivel mindennek az a princípiuma, ami által, amiben és amiből minden princípium által keletkező létező megalapozódik, és ezt mégsem

³ A *petitum* folyadékok mérésére használt római űrmérték, az *uncia* súlymérték – a *pondus* 1/12 része.

⁴ A középkorban mind a zsidóságban, mind a kereszténységben, mind az iszlámban jelen volt az ezoterikus hagyomány.

lehetséges egyetlen princípium révén létező segítségével sem elérni.⁵ Ez az, ami által, amiben és amiből minden szellemileg fölfoghatót megértünk. Szellemünk számára mégis elérhetetlen. Hasonlóképpen: ami által, amiből és amiben minden mondható mondatik, a mondással mégis elérhetetlen. Ugyanígy: ami által, amiből és amiben minden elhatárolható határát nyeri és minden véges bevégeződik, és maga mégsem érhető el a határral és a véggel. Számtalan ehhez hasonló, nagyon is igaz kijelentést leszel képes megfogalmazni. Meg tudod majd tölteni velük szónoki köteteidet, és hozzájuk számtalan újabb kötetet tudsz majd írni – annak érdekében, hogy belásd: a bölcsesség miként lakozik a legnagyobb magasságokban.

A legmagasabb ugyanis az, aminél magasabb nem lehetséges. Egyedül e magasság a végtelen. A bölcsességet minden ember keresi, mivel természettől fogva vágnak a tudásra. Ezért aztán amikor az elme oly szenvedélyével keresi e bölcsességet⁶, az nem másképp mutatkozik a megismerés számára, mint ami maga minden tudománynál magasabb s nem mondható. Továbbá semmilyen beszéddel ki nem mondható. Semmilyen értelem számára nem érhető. Semmilyen mértékkel nem mérhető. Semmilyen véggel be nem végezhető. Semmilyen határral le nem határolható. Semmilyen aránnyal nem arányítható. Semmilyen hasonlattal meg nem közelíthető. Semmilyen bemutatással be nem mutatható. Semmilyen kialakítással ki nem alakítható. Semmilyen mozgással nem mozdítható. Semmilyen képmással el nem képzelhető. Semmilyen érzékeléssel sem érzékelhető. Semmilyen vonzással be nem vonzható. Semmilyen ízléssel meg nem ízlelhető. Semmilyen hallással meg nem hallható. Semmilyen látással nem látható. Semmilyen megragadással meg nem ragadható. Semmilyen állító kijelentéssel ki nem jelenthető, és semmilyen tagadással nem tagadható. Semmilyen kétellyel kétségbe nem vonható, és semmilyen véleménybe nem foglalható. Mivel pedig semmiféle ékesszólás nem képes kifejezni, az ilyesfajta megfogalmazásoknak végét el sem lehet gondolni. Hisz az, ami által, amiben és amiből minden van, minden elgondolás számára elgondolhatatlan.

Szónok: – Kétségkívül magasabb dolgok ezek, mint amiket reméltem hallani tőled. Kérlek, ne hagyd hát abba: vezess oda, ahol a legmagasabb szemléletekből valami ilyesmit veled együtt mintegy édesen megízlelhetek. Hiszen látom: nem tudsz betelni avval, hogy folyton e bölcsességről beszélj. Úgy gondolom, a legnagyobb édesség műveli ezt veled. Eme édesség pedig nem vonzana ennyire, ha nem ismernéd benső ízléssel.

Együgyű: – A bölcsességnek jó az íze. A szellem számára semmi ennél édesebb nem létezik. Továbbá semmiképp sem szabad bölcsnek tartanunk az olyanokat, akik csak szavakból, nem pedig ízlésből kiindulva beszélnek. Akik azonban tudják a bölcsességről, hogy az úgy minden, hogy közben nem egyenlő egyetlen létezővel sem, azok úgy beszélnek a bölcsességről, hogy már előzetesen megízlelték. Hiszen minden benső ízlelés a bölcsesség által, a bölcsességből és a bölcsességben történik. A bölcsesség ugyanis, mivel a legmagasabb magasságokban lakozik, nem ízlelhető meg semmiféle ízben. Tehát meg nem ízleltként ízleljük, hiszen fölülmúl minden megízlelhetőt, érzékelhetőt, racionálisan és intellektuálisan megismerhetőt. Úgy ízlelni, mint valami nem ízleltet, s távoli dolgokban ízlelni olyasmi, mint amikor valamely illatot meg nem ízlelhető előíznek nevezhetünk. Amint ugyanis az illatozásra képes dolog illata másban befogadva megsokszorozódva futásra késztet minket, hogy a kenetek illatában a kenethez fussunk, úgy, amikor az örök és végtelen bölcsesség minden dologból

⁵ A magyarban is használatos *princípium* kezdetet, alapot, lételvet jelent. A *principabile* melléknév a keletkezett, alapelv alapján létezőre, mint lehetőségre; a *pricipiatum* befejezett melléknévi igenév ugyanerre, mint megvalósult dologra utal.

⁶ A végső, legmagasabb rendű bölcsesség Isten. Akárcsak Ágostonnál, Cusanusnál is a bölcsesség utáni vágy végső soron Istenre irányul.

visszaragyog, a működése okozta valamifajta előíz révén bennünket magához csalogat, hogy csodálatos vágyakozással siessünk hozzá.

A bölcsesség ugyanis maga szellemünk igazi szellemi élete: szellemünk valamiképpen természetében bírja a bölcsesség előízét. Ennek révén keresi oly buzgó szorgalommal életének forrását. Az előzetes megízlelés híján nem keresné. Ha pedig megtalálta, nem ismerné föl, hogy rátalált. Ily módon szellemünk úgy tart a bölcsesség felé, mint saját élete felé. Minden egyes szellem számára pedig édes dolog folyamatos fölemelkedéssel közeledni az élet princípiumához – jóllehet az elérhetetlen. Mikor pedig a szellem odavezettetik s életét keresi, hogy ama végtelen életet lássa, akkor annál inkább örül, minél inkább halhatatlannak látja azt. Így aztán élete végtelenségének elérhetetlen vagy megragadhatatlan volta lesz leginkább annak vágyott megragadása. Mintha valaki életének kincsestárát birtokolva eljutna odáig, hogy azt megszámlálhatatlannak, meg- és fölmérhetetlennek ismeri meg: a megragadhatatlan mivolt e fölismerése annak örvendetes és legkiválóbb megragadása. Azonban nem annyiban, amennyiben a megragadóra vonatkozik, hanem amennyiben magához az élet legkedvesebb kincsestárához tartozik. Mintha valaki azért szeretne valamit, mert az szeretetre méltó. Így örül annak, hogy szeretetének tárgyában a szeretet végtelen és kifejezhetetlen okait táplálja. A szerető személy számára az a legörvendetesebb megragadás, amikor szeretete tárgyának megragadhatatlan szeretetreméltóságát ragadja meg. Ugyanis semmi esetre sem örülne ennyire annak, hogy szeret valamit, amikor az megragadható, mint amikor kétségkívüli bizonyossággal annak örül, hogy a szeretett valóság szeretetre méltó volta teljességgel fölmérhetetlen, véget nem érő, be nem határolható és megragadhatatlan. Ezt jelenti a megragadhatatlan mivolt megragadása.

Szónok: – Talán értem – te fogod megítélni. Mivel úgy látszik, azt akarod mondani, hogy princípiumunkat – amely által, amelyben és amelyből „*léteünk és mozgunk*” – akkor ízleljük meg, mint princípiumot, közepet és véget, amikor eleven édességét megízlelhetetlen módon ízleljük meg az affektivitás által, és megragadhatatlan módon ragadjuk meg szellemünk által. Továbbá azt, hogy az eme princípiumot ízleléssel megízlelni és megragadással megragadni törekvő személy maga teljesen híján van mind a megízlelésének, mind szellemi megragadásának.

Együgyű: – Kiválóan értem, szónok uram. Ezért aztán azok, akik a bölcsességet azonosítják a szellemileg megragadhatóval, a boldogságot pedig avval, amit maguk elérni képesek, azok az igazi, örök és végtelen bölcsességtől távol járnak. Viszont valamiféle véges nyugalomhoz fordultak oda. Úgy hiszik: ott az élet öröme, ám nincsen ott. Mivel azonban azon a helyen, ahol hitük szerint a boldogság található, s ahová minden igyekezetükkel fordultak, majd nyomorúságra és halálra találnak, ezért tévedésüket fölismerve gyötrődnek. A végtelen bölcsesség ugyanis az élet ki nem fogyó tápláléka. Lelkünk belőle él örökké, mivel nem szerethet mást, mint kizárólag a bölcsességet és az igazságot.

A létezésre ugyanis minden egyes szellem vágyakozik. Létezése az élet, élete a megértés, megértése pedig azt jelenti, hogy a bölcsességből és igazságból táplálkozik. Ezért az a szellem, amelyik nem ízleli meg a tiszta bölcsességet, olyan, akár a szem a sötétben: szem mivolta ellenére nem lát, hiszen nincs a fényben. Mivel pedig nélkülözi a számára kedves életet – azaz a látást – ezért bajlódik és gyötrődik. Ez pedig inkább jelent halált, semmint életet. Hasonlóképpen ama szellem, amelyik az örök bölcsesség eledelén kívül, az életen kívül bármi máshoz fordult oda, mintegy a tudatlanság sötétségébe burkolózva, inkább halottnak találja

magát. Végeérhetetlen kínlódás ez: szellemi léttel bírni, és soha megértésre el nem jutni. Ugyanis minden egyes szellem kizárólag az örök bölcsességben képes megértésre jutni.

Szónok: – Szép és szokatlan dolgokról beszélsz. Most pedig arra kérlek, magyarázd el, hogyan leszek képes fölemelkedni az örök bölcsesség valamifajta megízleléséhez!

Együgyű: – Az örök bölcsességet ízleljük meg minden megízlelhetőben. Ő maga az élvezet minden élvezhetőben. Minden szép dologban ő maga a szépség. Ő maga a vágy minden vágyhatóban. S ugyanezt mondhatod el minden kívánatos dologról. Hogy volna tehát lehetséges e bölcsességet meg nem ízlelni? Nemde akkor örvendetes az életed, amikor kívánságod szerint alakul?

Szónok: – Sőt, soha máskor örvendetesebb nem lehet.

Együgyű: – Tehát mivel e kívánságod kizárólag az örök bölcsességnek köszönhetően – belőle és benne – létezik, továbbá ez az általad kívánt boldog élet hasonlóképpen csakis ugyanazon örök bölcsesség által van, benne áll fönn s azon kívül nem létezhet, ezért a szellemi élet minden vágyakozásában nem másra vágyakozol, mint az örök bölcsességre. E bölcsesség vágyad beteljesítése, princípiuma, közepe és végcélja. Ha tehát édes számodra az örök élet ezen vágya – tudniillik az, hogy örökké boldogan élj – akkor az örök bölcsesség előízét mintegy magadban tapasztalod. Hiszen nem vagyunk képesek semmi számunkra teljesen ismeretlen dolog felé törekedni. Például az indusoknál léteznek olyan gyümölcsök, amelyekre nem vágyunk, hiszen előízüket nem ismerjük. Mivel azonban táplálék nélkül nem élhetünk, vágyunk a táplálékra. Az ételnek azonban ismerjük valamifajta előízét annak érdekében, hogy érzéki életet éljünk. S innen van az, hogy a kisgyermek természetében megvan a tejnek valamiféle előíze: ezért amikor éhes, a tej felé törekszik.

Táplálékunkat ugyanis azokból vesszük, amelyekből állunk. Ily módon a szellem élete az örök bölcsességnek köszönhető. Egyúttal ugyanennek köszönhetően a szellemben eme bölcsességnek megvan valamifajta előíze. Ezért mindahányszor szellemünk táplálékot vesz magához – ez szükséges ahhoz, hogy éljen – csakis abba az irányba mozdul, hogy abból táplálkozzék, amiből szellemi életét bírja. Ha tehát a szellemi életed minden vágyakozásában arra figyelnél, aminek köszönhetően a szellem létezik, ami által és ami felé mozog, akkor fölfedeznéd magadban, hogy valójában ama örök bölcsesség édessége teszi számodra oly édessé és örömtelivé vágyadat, hogy elmondhatatlan vágyakozással törekszel megragadni benne életed halhatatlanságát.

Megfigyelheted ezt a vas és mágnes példáján. A mágnesben ugyanis valamilyen módon megvan a vas által befogadott kiáradás princípiuma. Amikor pedig a mágnes fölébreszti jelenlétével a súlyos és nehéz vasat, akkor a vas csodálatos vágyakozással törekszik – még a rá jellemző természetes mozgásformát is fölülmúlva, hiszen eszerint súlyának megfelelően lefelé kell törekednie – s fölfelé mozog azért, hogy saját princípiumával egyesüljön. Ha ugyanis a vasban nem lenne meg valamifajta természetes „előíze” ennek a mágnesnek, akkor nem mozogna inkább a mágnes, mint valami más kő felé. Ha pedig a mágneskőben nem volna nagyobb hajlam a vas, mint a réz iránt, akkor az a vonzás nem léteznék.

Szellemünk tehát az örök bölcsességtől birtokolja princípiumát. Eszerint oly módon létezik szellemileg, hogy léte jobban hasonlít a bölcsesség formájához, mint valami egyéb, nem szellemi természetű létező. Ennélfogva, amikor a bölcsesség kisugárzik egy szent életű ember lelkébe, avagy abban működik, az a lélek vággyal teli mozdulattal buzog föl. Aki ugyanis szellemi mozgással a bölcsességet keresi, az belülről megérintődve, valamint magáról

megfelekedve testi elragadtatást él át, s mintegy testén kívül kerülve éri el az előzetesen megízlelt édességet. Az összes érzéki valóság súlya sem képes őt visszatartani, amíg csak egyesül az őt vonzó bölcsességgel. A lelket érzékeinek maga mögött hagyása ámuló kábulatban teszi őrzöngővé, hogy teljesen semminek tekintsen a bölcsességen kívül minden egyéb dolgot. Édes dolog pedig az ilyenek számára e világ és ezen élet elhagyásának lehetősége, hogy szabadabban siessenek előre a halhatatlanság bölcsessége felé. Ez az előíz a szentek számára minden élvezhetőnek megjelenő dolgot gyűlöletessé változtat. Továbbá képessé teszi a szenteket arra, hogy minden testi gyötrelmet egykedvű lélekkel viseljenek el e bölcsesség sebesebb elérése érdekében. Ez arra tanít bennünket, hogy ha szellemünk e felé a bölcsesség felé fordul, akkor soha nem vallhat kudarcot. Ily módon ugyanis e test nem képes szellemünket semmilyen érzéki köteléssel visszatartani attól, hogy elhagyva a test szolgálatát a legmohóbban a bölcsességhez siessen. Továbbá a test föloszlása miatt soha nem vallhat kudarcot.

A bölcsességhez való eme hasonulás szellemünk természetes sajátossága. Emiatt szellemünk kizárólag magában a bölcsességben nyugszik meg, amelynek eleven képmása. A képmás ugyanis csak abban nyugszik meg, aminek a képmása, amitől veszi princípiumát, közepét és végcélját. Egy eleven képmás pedig elevensége révén saját magából kiindul s az ősképéhez tartó mozgást mutat, s csak ebben az ősképben nyugszik meg. A képmás élete ugyanis önmagában nem képes nyugalomra lelni. Mivel ez az élet nem az ő élete, hanem az igazságé. Ezért mozog az ősminta felé, mint saját létezésének igazsága felé. Ha tehát a minta örökkévaló, a képmásnak pedig olyan élete van, amelyben előre ízleli saját mintáját, s így vágyakozóan tart e minta felé, s mivel ez az eleven mozgás kizárólag abban a végtelen életben lelhet nyugvópontra, ami az örök bölcsesség, ezért a végtelen életet annak végtelenségében soha el nem érő szellemi mozgás nem szűnhet meg. Mindig nagyon örvendetes vágyakozással mozog ugyanis annak érdekében, hogy ama valóságot elérje, amelyet megérintése soha nem változtat az élvezhetőből csömörtelivé. Hiszen a bölcsesség oly fölöttébb ízes eledel, amelyik az őt fogyasztó vágyat betöltve meg nem fogyatkozik. Így a vágy soha nem szűnik meg gyönyörködni az örök lakomában.

Szónok: – Szerintem kétségkívül igen helyesen beszéltél. Úgy látom azonban, nagy a különbség a bölcsesség megízlése és azok között, amiket az ízlelésről el lehet mondani.

Együgyű: – Jól beszélsz. S örülök neki, hogy e kijelentést tőled hallom. Amint ugyanis a meg nem ízlelt valóság ízére vonatkozó akármilyen bölcsesség üres és terméketlen, amíg az érzék az ízt el nem éri, ugyanígy áll a helyzet e bölcsességgel. Ezt senki hallás útján meg nem ízleli, csakis az, aki benső ízleléssel fogadja be. Az ilyen ember nem olyasmikről tanúskodik, amiket hallott, hanem amiket saját magában tapasztalatilag ízlelt meg. A szeretet számos a szentek által ránk hagyományozott leírásának ismerete a szeretet megízlése nélkül úgyszólván semmitmondó. Azért az örök bölcsesség keresője számára nem elegendő ismerni a bölcsességről szóló olvasmányokat. Hanem szükséges, hogy miután szellemével fölfedezte a bölcsesség helyét, magáévá is tegye a bölcsességet. Mint amikor valaki kincset rejtő szántóföldre talál: nem örülhet annak a kincsnek, amelyik idegen földben, nem pedig az övében van. Azért adja el mindenét, és veszi meg azt a földet, hogy a kincset saját földjében birtokolja.

Ezért mindenét el kell adnia, és föl kell adnia. Az örök bölcsesség ugyanis azt akarja, hogy az őt birtokló semmit ne tartson meg magának a sajátjából – annak érdekében, hogy a bölcsesség az övé legyen. Tőlünk ugyanis csak a vétek, az örök bölcseségtől pedig kizárólag jó dolgok származnak. Emiatt aztán a bölcsesség lelke sem „*a bűnnek alávetett testben*”, sem „*rosszindulatú lélekben*” nem lakozik, hanem az ő tiszta szántóföldjében és tiszta bölcsességi

képmásában, mint „szent templomában”. Ahol ugyanis az örök bölcsesség lakozik, ott van az Úr halhatatlan termést hozó szántóföldje. Mégpedig az erények szántóföldje ez, amelyet a bölcsesség művel meg. E földből erednek a Szentlélek gyümölcsei: az igazságosság, béke, bátorság, mértékletesség, tisztaság, türelem és a többi hasonló erény.

Szónok: – Ezeket alaposan elmagyaráztad. Most azonban azt kérdezem tőled: Isten, nemde, mindenek princípiuma?

Együgyű: – Haboznék bárki elfogadni ezt?

Szónok: – S vajon az örök bölcsesség valami Istentől különböző?

Együgyű: – Ki van zárva, hogy valami Istentől különböző legyen.

Szónok: – S nemde, Isten szóval teremtett mindent?

Együgyű: – Igen.

Szónok: – A szó tehát Isten?

Együgyű: – Igen.

Szónok: – A bölcsesség is Isten?

Együgyű: – Ugyanarról beszélünk, amikor azt mondjuk, hogy Isten mindent a bölcsességben alkotott, vagy hogy Isten mindent a szóval teremtett. Gondold meg, hogy minden létező képes volt létezni és képes volt ily módon létezni és valóban létezik is. Isten ugyanis, aki a dolognak megadja a létezés ténylegességét, létezik. Nála van a mindenhatóság, amelynek révén a dolgot a nemlétből a létbe képes elővezetni. Isten pedig Atya, akit egységnek vagy létezésnek hívhatunk, mivel azt, ami semmi volt, saját mindenhatóságából a létbe kényszeríti. Hiszen Isten adja a dolognak az így-létét, hogy épp ez legyen – mondjuk, az égbolt –, se nem több, se nem kevesebb, se nem valami más. Ez az Isten pedig a Szó, a Bölcsesség, vagy az Atya Fia. Nevezhetjük az egység vagy létezés egyenlőségének is. Ezért a lét és az így-lét egyesítve van, hogy a dolog létezzék. Ez pedig Istentől van, aki a minden dolgot összekötő kapcsolat, mármint a Szentlélek. A lélek ugyanis bennünk és a világegyetemben mindeneket egyesítő és összekapcsoló erő. Ezért amint az egységet semmi sem nemzi, hanem ez az első princípium, így semmi sem nemzi az örökkévaló Atyát. Az egyenlőség pedig az egységből jön elő, így a Fiú az Atyától születik. A kapcsolat az egységből és annak egyenlőségéből jön elő. Ezért minden dolognak, annak érdekében, hogy léte és így-léte legyen, amiben létezik, szükség van egy hármás-princípiumra, tudniillik a hármás és egy Istenre. Ha az időnk engedné, többet szólhatnék róla.

A bölcsesség tehát, amely maga a létezés egyenlősége, szó vagy a dolgok értelmes létalapja. Mert olyan, mint egy szellemi forma, a dolognak ugyanis a forma ad megformált létet. Ezért a végtelen forma minden formálható forma ténylegességét jelenti, és minden ilyenfajta dolognak a legpontosabb egyenlőségét. Úgy, mintha léteznék egy végtelen kör, amely minden kialakítható alakzat valódi ősmintája volna és bármely alakzat létezésének egyenlősége – mivel egyszerre volna háromszög, hatszög, tízszög és így tovább –, valamint minden legpontosabb mértéke; jóllehet egyszersmind a legegyszerűbb alakzat volna. Ugyanígy a végtelen bölcsesség olyan egyszerűség, amely minden formát magába foglal és mindennek a legpontosabb mértéke. Amint a Mindenható tudományának legtökéletesebb ideájában minden a tudomány által megformálható legegyszerűbb forma, mint maga a tudomány létezik. Ugyanígy, ha az emberi

formára figyelsz, az isteni tudomány formáját találsz legpontosabb ősmintájának – mintha az egyáltalán nem volna más, mint az emberi forma ősmintája. Ugyanígy: ha az égbolt formáját tekinted, s az isteni tudomány formájához fordulsz, egyáltalán nem tudod azt másként fölfogni, mint az égbolt ezen formájának ősmintáját. Továbbá ugyanígy áll a helyzet minden megformált vagy megformálható formával: az Atyaisten tudománya vagy bölcsessége a legegyszerűbb forma, és mégis végtelenül sok és változatos megformálható forma egyetlen legegyszerűbb ősmintája.

Ó, milyen csodálatos ama forma, melynek végtelen egyszerűségét egyetlen megformálható forma sem képes kifejezni! Eme legigazabb igazságot csak az szemléli, aki a legmagasabb rendű szellemi tudás révén minden ellentét fölé emelkedik. S ha valaki az egységben lévő természetes erőt tekintené, létét pedig ténylegességében ragadná meg, azt az erőt olyannak látná meg, mint valami olyan formális létet, amely távolról látható, azonban csak a szellem számára. Mivel pedig az egység ereje a legegyszerűbb volna, maga valami legegyszerűbb végtelenség volna. Ezért, ha az illető a kettő vagy a három lényegén elmélkedve a számok formái felé fordulna, majd visszatérne az egység tényleges erejéhez, ama formát látná, amelyet az egység tényleges erejének, a kettősség és ugyanúgy a hármasság, valamint bármely más megszámlálható szám legpontosabb ősmintájának mondunk. Ezt az egység erejének mondott forma végtelen volta hozná létre: hogy amikor a kettősségre figyelsz, az a forma nem lehet sem nagyobb, sem kisebb a kettősség formájánál, amelynek az a legfontosabb ősmintája.

Tehát látod: Isten egyetlen és legegyszerűbb bölcsessége, végtelen lévén, minden megformálható forma legigazabb ősmintája. Mivel pedig ősminta, elér mindenhez. Ezáltal elér mindent, bevégez mindent, elrendez mindent. A bölcsesség ugyanis minden formájában benne van, mint igazság a képmásban, mint ősminta az ősminta alapján megmintázott létezőben, mint forma az alakban, s mint pontosság a hasonlónak válásban. Jóllehet ugyan a legbőkezűbb módon osztja szét magát – mivel végtelenül jó – mégsem tudja egyetlen létező sem úgy befogadni, amint létezik. A végtelen azonosság ugyanis nem fogadható be valami másban, mivel valami másban másképp fogadjuk be. Mivel pedig semmiben nem fogadható be csakis másképp, akkor a lehető legjobb módon fogadjuk be. A meg nem sokszorozható végtelen azonban a befogadás különböző módjaiban fejeződik ki a legjobban, mivel még nem sokszorozható voltát jobban fejezi ki a nagy különbözőség. Ebből adódik, hogy a különböző formákban különböző módon befogadott bölcsesség eléri, hogy bármely az azonosságra meghívott forma a bölcsességben a számára lehetséges módon részesedik. Némelyek ugyanezen bölcsességből egy bizonyos, az első formától nagyon távoli életelvben részesednek – olyanban, amelyik alig adja meg az elemi létezést. Más formák egy jobban formált életelvben, amelyik az ásványi létezést adja. Megint mások egy nemesebb fokon, amely a növényi életért felelős. Ismét mások megint csak magasabb rendű fokon, amelyik az érzéki életet adja. Aztán pedig következnek a képzelőerő, majd a racionalitás, végül pedig a szellemi élet fokozatai.

Ez utóbbi pedig a legmagasabb fok, tudniillik ez a bölcsesség legközelebbi képmása. Kizárólag e fok alkalmas arra, hogy fölemelkedjék a bölcsesség megízlelésére, mivel a szellemi természetekben a bölcsesség képmása szellemi étellel eleven. E szellemi élet ereje pedig saját magából kiinduló eleven mozgást jelent. A szellemi tevékenység sajátos tárgya az abszolút igazság, az örök bölcsesség. A mozgás pedig ennek irányába történő törekvést jelent. Mivel azonban e törekvés megértés, egyúttal szellemi módon végbemenő ízlelés is. A szellemi megragadás pedig a lényeg megérintése – amiképpen lehetséges – valamifajta igen kedves kóstolóval. Amint ugyanis az érzéki ízlelésnek köszönhetően – jóllehet, ez a dolog lényegét el nem éri – a lényegen kívül eső dolgokban az érzékekkel bizonyos kellemes édességet

érzékelnünk, ugyanígy a lényekben a szellem révén szellemi édességet ízlelnünk meg: eme édesség az örök bölcsesség édességének képmása. E bölcsesség a lények lényege. Ám e két szóban forgó édesség egymással össze sem vethető.

Legyen most ennyi elegendő e rövid beszélgetésben ahhoz, hogy megtudd: a bölcsesség nem a szónoki tudományban, sem pedig a tekintélyes kötetekben nem található. Hanem abban, hogy elfordulsz ezen érzéki dolgoktól, és a legegyszerűbb s végtelen forma felé fordulsz, azt fogadod be minden vétektől megtisztított templomodba, s lángoló szeretettel hozzá tapadsz – amíg csak meg nem tudod ízlelni, s meg nem tudod látni, mily édes e bölcsesség, amely maga minden édesség. Ha már megízlelted őt, számokra minden, ami most nagynak látszik, értéktelen lesz. Szerény leszel, úgyhogy semmi gőg nem marad benned, sem pedig bármely más egyéb vétek, mivel egyszer s mindenkorra elválaszthatatlanul a megízlelt bölcsességhez fogsz ragaszkodni legmakulátlanabb és legtisztább szívvel. Egyúttal inkább hagyod el e világot, továbbá minden olyasmit, ami nem a bölcsesség, mint a bölcsességet. Akkor pedig kimondhatatlan örömmel élsz majd, halsz meg, a halál után pedig a legszeretetteljesebb öletéssel nyugszol el a bölcsességben örökké. Ezt adja meg neked s nekem maga Isten örökké áldott bölcsessége! Ámen.